

Definitieve-notitie

KRW in Fryslân 2016-2021

Provincie Fryslân

Versie 6 oktober 2015

Inhoud

1	Inleiding.....	3
2	Begrenzing en typering waterlichamen	4
2.1	Vertrekpunt 2009.....	4
2.2	Planherziening.....	4
2.3	Toelichting: actualisatie begrenzing oppervlaktewaterlichamen	4
3	Doelen.....	6
3.1	Vertrekpunt 2009.....	6
3.1.1	Oppervlaktewater	6
3.1.2	Grondwater	6
3.2	Planherziening.....	6
3.3	Toelichting: aanpassing doelen n.a.v. aanpassing maatlatten oppervlaktewaterlichamen.....	7
3.4	Toelichting: aanpassing EU-lijst prioritaire stoffen oppervlaktewaterlichamen.....	8
3.5	Toelichting: doelen overige, niet KRW-wateren.....	8
4	Maatregelen	9
4.1	Vertrekpunt 2009.....	9
4.2	Voortgang maatregelenpakket 2009-2015.....	9
4.2.1	Oppervlaktewaterlichamen	9
4.2.2	Grondwaterlichamen	12
4.3	Planherziening.....	13
4.4	Maatregelenpakket 2016-2021	14
4.4.1	Maatregelen in Natura 2000-gebieden.....	14
4.4.2	Oppervlaktewaterlichamen	15
4.4.3	Grondwaterlichamen	16
5	Financiering van de maatregelenpakketten 2016-2021	19
	Bijlage 1: Wijzigingen waterlichamen	21

1 Inleiding

De uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water gebeurt in drie achtereenvolgende planperiodes van 6 jaar: 2010-2015, 2016-2021 en 2022-2027. We zitten nu in de eerste periode en zijn gestart met de voorbereiding van de tweede periode. Ook kijken we terug naar wat er tot nu toe is gedaan en hoe we ervoor staan. We doen dat in Noord-Nederland samen, onder de vlag van het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO), het afstemmingsoverleg van de partijen die betrokken zijn bij de implementatie van de Kaderrichtlijn Water: provincies, waterschappen, Rijkswaterstaat en drinkwaterbedrijven.

Die samenwerking heeft geleid tot de ontwerp-Afstemmingsnota Schoon en gezond water Noord-Nederland 2016-2021. Deze nota beschrijft in hoofdlijnen de aanpassing van doelen, begrenzingen, typering en maatregelen die in Noord-Nederland in de periode 2016-2021 nodig is, om gezamenlijk te kunnen voldoen aan de wettelijke verplichtingen van de KRW.

Wat dat voor Fryslân betekent, wordt beschreven in deze provinciale notitie KRW in Fryslân 2016-2021, aan de hand van de volgende door Provinciale Staten te nemen besluiten over:

- de aanpassing van de begrenzing en typering van de waterlichamen voor de binnendijkse wateren;
- het voornamelijk handhaven van de doelen voor vissen en macrofyten (een soort waterplanten) en het doen van onderzoek door Wetterskip Fryslân naar onderbouwing van de haalbaarheid van deze doelen ;
- de provinciale trekkersrol bij het onderzoek naar de vraag of en zo ja voor welke overige, niet KRW-wateren ecologische doelen worden vastgesteld;
- de voorgestelde maatregelen voor 2016-2021 en de voor de kostenverdeling daarbij te hanteren financiële uitgangspunten.

Deze onderwerpen worden hierna nader toegelicht. Ook wordt aandacht besteed aan de voortgang van het maatregelenpakket 2010-2015 en de huidige toestand van de watersystemen.

De ontwerp-Afstemmingsnota Schoon en gezond water Noord Nederland 2016-2021 heeft samen met de KRW-factsheets en deze nota KRW in Fryslân begin 2015 ter inzage gelegen.

De inspraak heeft een aantal reacties opgeleverd. Het betreft reacties aan zowel het Wetterskip Fryslân als de Provincie Fryslân. Deze reacties zijn zorgvuldig bekeken. Waar dat kon zijn de antwoorden op inspraakreacties gezamenlijk met Wetterskip Fryslân geformuleerd. Ze worden in de tabel van de Antwoordnota inhoudelijk uitgebreid toegelicht.

Zorgvuldige afweging heeft in het merendeel van de gevallen niet geleid tot aanpassingen van de factsheets en de nota KRW in Fryslân 2016-2021, omdat de reacties of inhoudelijk niet steekhoudend zijn of omdat ze leiden tot hogere ambities en doelen. GS kiest nu niet voor het ophogen van de normen. De volgende aanpassingen zijn wel opgenomen: beschrijving van N2000- en PAS-maatregelen in de KRW-factsheets en provinciale KRW nota en opmerkingen die leiden tot een verduidelijking en beter onderbouwing van de tekst in de nota. Dit leidt niet tot wijzigingen in de doelen of maatregelen.

Ook zijn in 2015 nog wijzigingen doorgevoerd in deze nota op basis van recente ontwikkelingen in de uitvoering en doordat nieuwe gegevens (uit 2014) beschikbaar zijn gekomen (ecologische en chemische toestand en beoordeling van de zwemwateren).

2 Begrenzing en typering waterlichamen

2.1 Vertrekpunt 2009

In Fryslân zijn in 2009 24 oppervlaktewaterlichamen onderscheiden. Veel van deze waterlichamen bestaan uit verschillende watergangen, die tot hetzelfde type behoren, dezelfde status hebben en waarvan de belastingen vergelijkbaar waren en de doelstelling overeenkwamen. Zo zijn bijvoorbeeld alle grote diepe boezemkanalen gegroepeerd tot één waterlichaam.

Van alle oppervlaktewaterlichamen zijn voorafgaand aan de eerste planperiode het type en de status vastgesteld. Voor de indeling in watertypen heeft Nederland er voor gekozen om zelf een typering op te stellen die goed aansluit bij de landelijke situatie. Kenmerken die daarbij horen zijn onder andere stroomsnelheid, waterdiepte en zoutgehalte. In totaal zijn in Nederland 55 watertypen onderscheiden, waarvan er 8 voorkomen in de provincie Fryslân.

Daarnaast zijn in 2009 in Fryslân vier grondwaterlichamen onderscheiden.

2.2 Planherziening

Eind 2015 moet in het kader van het volgende Stroomgebiedbeheerplan (2016-2021) de begrenzing en indeling van een aantal delen van KRW-waterlichamen worden heroverwogen. Wetterskip Fryslân heeft hiervoor een voorstel gedaan; zie par. 2.3.

De vier grondwaterlichamen die in 2009 conform de landelijke typologie zijn benoemd, blijven ongewijzigd ten opzichte van de vorige planperiode.

2.3 Toelichting: actualisatie begrenzing oppervlaktewaterlichamen

Wetterskip Fryslân heeft voorgesteld om de begrenzing van een aantal KRW-waterlichamen te wijzigen door:

- delen van een aantal waterlichamen (kanalen) in te delen bij andere, meer passende waterlichamen (herindeling waterlichamen);
- een aantal boezemkanalen in te delen in de categorie kanalen met scheepvaart in plaats van kanalen zonder scheepvaart;
- een aantal zeer smalle polderveenvaarten te schrappen en te vervangen door grotere meer passende nabijgelegen polderveenvaarten (rationalisering begrenzingen);
- een aantal zwak brakke kanalen toe te voegen en enkele korte trajecten te schrappen (rationalisering begrenzingen).

De wijzigingen zijn weergegeven op de kaart in bijlage 1. De kaart in bijlage 2 geeft de herziene begrenzing van de KRW waterlichamen weer. De definitieve vaststelling van de wijzigingen worden door de Provinciale Staten gedaan eind 2015 bij het vaststellen van de KRW-factsheets 2016-2021.

De wijziging worden hierna kort toegelicht.

Herindeling waterlichamen

Herindeling van een aantal kanalen is gewenst omdat deze niet bij het juiste watertype zijn ingedeeld. Dit betreft bijvoorbeeld een aantal boezemkanalen en -vaarten die in de vorige planperiode per abuis als polderkanaal- of vaart waren ingedeeld en andersom.

Het traject Swynswei-Beetster Feart van het Koningsdiep (Alddijp), dat nu door de A7 van de rest van het Koningsdiep is gescheiden, wordt toegevoegd aan waterlichaam *Koningsdiep*. Hier is de intentie uitgesproken om oude meanders in "ere te herstellen" en te verbinden met de rest van het Koningsdiep via een onderdoorgang onder de A7. Dit is opgevoerd als KRW-maatregel voor de planperiode 2010-2015. Daarmee wordt het waterlichaam Koningsdiep verlengd met een stuk van het vroegere benedenstroomse deel.

Er is sprake geweest van discussie over de begrenzing en typering van een deel van de Tjonger dat deel uitmaakt van de Friese boezem. Het is een deel van de Tjonger; het zou daarom samengevoegd kunnen worden met de middenloop van de beek. Anderzijds heeft het betreffende deel veel overeenkomsten met het watertype 'kanaal'. Gezien de gedachten over de mogelijke ontwikkelingen bij de beken als gevolg van maatregelen is besloten de begrenzing en typering van de beken incl. die van de Tjonger, zoals die in het eerste SGBP was opgenomen, te handhaven. De beslissing is mede ingegeven door de ervaring dat elke omvangrijke verandering leidt tot administratieve rompslomp, zonder dat de waterkwaliteit er beter van wordt.

Scheepvaartfunctie

In een aantal kanalen, dat nu als boezemkanalen zonder scheepvaart is ingedeeld, is gemotoriseerde scheepvaart en het uitdiepen van een vaargeul wel toegestaan. Het gaat hierbij alleen om kanalen waaraan in 2002 in het Plan Kleine Waterrecreatie een formele functie voor de scheepvaart van klasse E1 of hoger (A,B,C,D) is toegekend. Intensivering van de scheepvaart is in deze kanalen waarschijnlijk of mogelijk. Herindeling leidt tot een bijstelling van het ecologisch doelbereik: dit is, voor bedekking met watervegetatie, namelijk lager in kanalen met scheepvaart dan in kanalen waar niet gevaren zou worden.

Optimalisering van de begrenzingen

In een aantal gevallen zijn de begrenzingen niet optimaal. Dit betreft onder andere een aantal sloten die momenteel zijn aangewezen en waarvan wordt voorgesteld om deze te vervangen door kanalen/vaarten. Een ander voorstel is om een aantal zeer korte en/of geïsoleerde trajecten van zwak brakke kanalen her en der in Noordwest-Friesland te vervangen door enkele langere trajecten, omdat deze trajecten te kort en/of te geïsoleerd zijn gelegen om een zwak brak karakter te handhaven of te herstellen en te klein om zinvolle maatregelen te nemen. Deze trajecten worden vervangen/uitgeruild door langere trajecten op andere plaatsen die een belangrijke rol spelen in het zwak brakke watersysteem.

Gevolgen voorgestelde wijzigingen

Als gevolg van deze wijzigingen:

- Blijft het totaal aantal waterlichamen gelijk;
- Verandert de begrenzing van een aantal waterlichamen;
- Blijft de typering van de waterlichamen gelijk; alleen op het niveau van waterdelen/-trajecten (als onderdeel van een waterlichaam) vinden wijzigingen plaats m.b.t. de typering. Dit heeft consequenties voor de doelen die voor dat waterdeel/-traject gelden.

3 Doelen

3.1 Vertrekpunt 2009

3.1.1 Oppervlaktewater

Van alle oppervlaktewaterlichamen zijn voorafgaand aan de eerste planperiode het type (zie hoofdstuk 2) en de status vastgesteld. Het type en de status – natuurlijk, sterk veranderd of kunstmatig – zijn bepalend voor de ecologische doelen die voor een waterlichaam gesteld worden. Voor sterk veranderde en kunstmatige wateren hoeven de ecologische doelen niet gericht te zijn op het bereiken van een natuurlijke toestand. Ecologische doelen mogen, met inachtneming van een aantal spelregels, aangepast worden tot realistische doelen, passend bij de sterk door mensen beïnvloede wateren.

Alle beken en meren in Fryslân zijn als sterk veranderd aangemerkt; de kanalen en sloten als kunstmatig. Alleen de Waddenzee is als natuurlijk aangemerkt. Voor de ecologische toestand zijn in 2009 door ons ecologische doelstellingen en doelstellingen voor algemeen fysische-chemische parameters (die de biologie en de ecologie ondersteunen) vastgesteld. Deze doelstellingen, die worden aangeduid als het Goed Ecologisch Potentieel (GEP), zijn vastgelegd in het Waterhuishoudingsplan 2010-2015 en per waterlichaam opgenomen in de KRW-factsheets.

Voor het bepalen van de ecologische toestand - en daarmee de bepaling of doelen gehaald worden – zijn maatlatten gebruikt, die op landelijk niveau zijn ontwikkeld.

Naast ecologische doelen is er in de KRW ook sprake van chemische doelen voor het beoordelen van de toestand van het oppervlaktewater. De chemische doelstellingen voor prioritare stoffen gelden voor alle Europese wateren. Aanvullend daarop zijn voor een aantal specifiek verontreinigende stoffen nationale normen door het Rijk vastgesteld. In Nederland zijn de normen voor de prioritare stoffen en de specifiek verontreinigende stoffen vastgelegd in het 'Besluit kwaliteitseisen en monitoring water' (BKMW, 2009). Alle oppervlaktewaterlichamen moeten aan deze normen voldoen, ook de wateren die niet zijn aangewezen als een KRW waterlichaam.

3.1.2 Grondwater

De KRW stelt algemene eisen aan de kwaliteit van het grondwater, als ook aan de beschikbaarheid van het grondwater. Daarnaast worden er eisen gesteld aan het grondwater in relatie tot oppervlaktewaterlichamen, terrestrische ecosystemen en grondwater dat benut wordt voor menselijke consumptie (drinkwater). De kwaliteit van het grondwater wordt getoetst aan de hand van drempelwaarden voor de stoffen chloride, nikkel, arseen, cadmium, lood en fosfaat en Europese normen voor nitraat en bestrijdingsmiddelen. In het eerste Stroomgebiedbeheerplan zijn deze drempelwaarden en Europese normen overgenomen.

3.2 Planherziening

Doelaanpassing oppervlaktewaterlichamen

Landelijk is afgesproken dat doelaanpassing voor oppervlaktewaterlichamen (door de provincie) waar maatregelen niet tot het gewenste effect leiden (doel niet haalbaar in 2027) pas in 2021 aan de orde kan zijn. Het ministerie van I&M heeft de waterbeheerders echter in 2015 verzocht om in de factsheets de prognose of de doelen worden gehaald in 2027 nu al aan te geven. Omdat deze

prognose bij het ter inzage leggen van de factsheets eind 2014 nog niet was ingevuld is besloten om alle doelen op 'groen' te zetten voor 2027. Dit is immers het uiteindelijke KRW-doel. Aan het eind van deze planperiode in 2021 wordt duidelijk of bijvoorbeeld doelverlaging voor 2027 aan de orde is of niet.

Hierbij gelden de volgende uitzonderingen:

- (Administratieve) aanpassing van de doelen n.a.v. aanpassing maatlatten oppervlaktewaterlichamen (toelichting in paragraaf 3.3);
- Aanpassing EU-lijst prioritair stoffen (toelichting in paragraaf 3.4);
- Onderzoek naar ecologische doelen voor overige, niet KRW-watervuilen (toelichting in paragraaf 3.5).

Aanpassing drempelwaarden voor grondwaterlichamen

Voor grondwaterlichamen zijn in 2012 nieuwe concept drempelwaarden afgeleid. Deze waarden moeten nog wel formeel worden vastgesteld door herziening van het 'Besluit kwaliteitseisen en monitoring water' (BKMW) (2016). Landelijk is afgesproken dat deze nieuwe drempelwaarden al wel worden gebruikt bij de toestandsbepaling voor het tweede Stroomgebiedbeheerplan. Voor nitraat en bestrijdingsmiddelen blijven de Europese normen uit 2009 van kracht.

Voor de toetsing van de chemische toestand in 2012 zijn de nieuwe concept-drempelwaarden gebruikt, die alleen nog onderscheid kennen in zoete en zoute grondwaterlichamen. Uit de toetsing van onze grondwaterlichamen blijkt dat de effecten van het gebruik van de nieuwe drempelwaarden voor het bepalen van het eindoordeel per grondwaterlichaam beperkt zijn en niet leiden tot een ander totaaloordeel. Incidenteel vinden wel overschrijdingen plaats van drempelwaarden en normen.

3.3 Toelichting: aanpassing doelen n.a.v. aanpassing maatlatten oppervlaktewaterlichamen

Voor het bepalen van de huidige ecologische toestand (en daarmee de bepaling of doelen gehaald worden) worden maatlatten gebruikt die op landelijk niveau zijn ontwikkeld. In 2009 is de huidige situatie bepaald met de destijds geldende maatlatten.

Recentelijk zijn de maatlatten op landelijk niveau inhoudelijk aangepast. De huidige ecologische toestand (anno 2014) van het oppervlaktewater is berekend op basis van deze nieuwe maatlatten. Het gevolg van het aanpassen van de maatlatten is dat de waarden van toen (2009) en nu (anno 2014) niet zonder meer met elkaar vergeleken kunnen worden. Vanuit het rijk is om deze reden de mogelijkheid gegeven om de doelen (administratief) te corrigeren voor de waterlichamen waarin de scores als gevolg van de nieuwe maatlat zijn veranderd.

Wetterskip Fryslân heeft voor haar beheergebied per waterlichaam en per maatlat een overzicht gemaakt van wat de huidige toestand was in 2009 en wat de toestand nu is, waarbij de toestand nu zowel met de nieuwe als de oude maatlat is berekend.

Op basis van deze berekeningen heeft Wetterskip Fryslân geconcludeerd dat de maatlatten voor fytoplankton (algen) en macrofauna (kleine waterdiertjes) nauwelijks zijn veranderd. De veranderingen in de maatlat voor waterplanten leidt slechts tot kleine verschillen. Deze maatlatten geven dan ook geen aanleiding om nu de doelen aan te passen.

De wijziging van de maatlat voor vis heeft echter een fors effect op de beoordeling van vissen in de beken en de boezemmen: deze scores bij toepassing van de nieuwe maatlat aanzienlijk lager, terwijl de toestand in het veld niet veranderd is. Bij de beken komt dit doordat de afwezigheid van stromingminnende soorten zwaarder weegt op de nieuwe maatlat. Bij de boezemmen is de oorzaak dat het aandeel brasem op de nieuwe maatlat zwaarder weegt. De wijzigingen in de maatlaten hebben in feite de 'vinger op de zere plekken' gelegd, namelijk het ontbreken van stroming in de beken en de 'verbrasemde' boezem.

Het administratief aanpassen van de doelen aan de nieuwe maatlat scores, waartoe het rijk de mogelijkheid geeft, zou in Fryslân voor vissen leiden tot niet realistische lage doelen. Daarmee zouden wezenlijke wateropgaven, namelijk stroming in de beken en verminderen van de brasemdominantie in de boezem, administratief worden weggepoetst. Met Wetterskip Fryslân zijn wij van mening dat het daarom niet wenselijk is op dit moment de doelen aan te passen. Hiermee wordt afgeweken van de landelijke lijn.

De komende planperiode wordt door Wetterskip Fryslân gebruikt voor het verkrijgen van kennis over de haalbaarheid van de doelen met het uitvoeren van de geplande maatregelen. De doelen kunnen daarna onderbouwd worden aangepast.

3.4 Toelichting: aanpassing EU-lijst prioritair stoffen oppervlaktewaterlichamen

In 2013 is de richtlijn Prioritaire stoffen opnieuw herzien en gewijzigd via Richtlijn 2013/39/EU. Bij deze wijziging zijn enkele stoffen van de lijst verwijderd en zijn andere stoffen toegevoegd. Ook zijn de waterkwaliteitsnormen van enkele stoffen aangepast. Deze laatste wijziging moet nog in nationale wetgeving worden omgezet, maar wordt al wel meegenomen bij het maken van de Stroomgebiedbeheerplannen voor 2016 en verder.

Op de lijst met chemische stoffen zijn 7 prioritair stoffen en 5 overige relevante stoffen toegevoegd. Elke afzonderlijke stof heeft een doelstelling die Europees is vastgelegd. Vanaf 2016 zullen deze stoffen mee gemeten worden om tot een beoordeling van de chemische toestand van oppervlaktewaterlichamen te kunnen komen.

3.5 Toelichting: doelen overige, niet KRW-wateren

Op veel kleinere wateren zijn de ecologische KRW doelen formeel niet van toepassing. Toch hebben deze wateren soms hoge ecologische waarden. Daarom kan het wenselijk zijn in specifieke gevallen voor deze wateren ecologische doelen af te leiden.

In de ontwerp-Afstemmingsnota Schoon en gezond water Noord Nederland 2016-2021 wordt, conform de voorstellen van de landelijke Stuurgroep Water, voorgesteld dat de provincies het voortouw nemen om in samenspraak met de waterschappen, vast te stellen of en zo ja voor welke "overige wateren" in de komende planperiode ecologische doelen worden bepaald. Dit kan via een door deze landelijke stuurgroep ontwikkelde beoordelingssystematiek die afgeleid is van de KRW, maar minder zwaar is om dat er geen monitorings- en resultaatverplichting uit voort vloeien.

Het besluit door Provinciale Staten over mogelijke ecologische doelen voor overige wateren vindt in het begin van de volgende planperiode plaats, naar verwachting in 2016. Daarbij moet ook worden bepaald hoe een en ander wordt geformaliseerd, bijvoorbeeld in de vorm van een tussentijdse planherziening. In de noordelijke afstemmingsnota wordt onderzoek voorgesteld om deze besluitvorming voor te bereiden.

4 Maatregelen

4.1 Vertrekpunt 2009

In het Waterhuishoudings- en Waterbeheerplan 2010-2015 zijn de KRW maatregelen beschreven die in de periode 2010-2015 in de oppervlaktewaterlichamen zijn/worden uitgevoerd. In de factsheets (2009) van het Wetterskip (voor de oppervlaktewaterlichamen) en in die van de provincie (voor de grondwaterlichamen) zijn deze maatregelen nader gedetailleerd. Voor deze maatregelen geldt een resultaatsverplichting. In 2009 is de toestand van de waterlichamen bepaald.

4.2 Voortgang maatregelenpakket 2009-2015

4.2.1 Oppervlaktewaterlichamen

Wetterskip Fryslân heeft voor het oppervlaktewater in haar beheergebied een eigen beslisnota opgesteld. Daarin is ook de voortgang van de maatregelen in de oppervlaktewaterlichamen, waarvoor het Wetterskip verantwoordelijk is, beschreven. Hieronder worden de belangrijkste conclusies t.a.v. de voortgang samengevat. Wetterskip Fryslân stelt geen wijzigingen in het maatregelenpakket 2009 – 2015 voor, wel zal het uitvoeren van een pilot visstandbeheer worden doorgeschoven naar de komende planperiode. Ook is inmiddels gebleken dat het Wetterskip een aantal maatregelen uit deze planperiode 2009-2015 niet voor eind 2015 heeft gerealiseerd. Deze maatregelen worden gefaseerd naar de planperiode 2016-2021.

Beken

In de ROM gebiedsvisie Zuidoost Fryslân¹ is een maatregelenpakket opgenomen voor herinrichting van de beekdalen in Zuidoost Friesland. Voor de KRW bleek het niet nodig om extra maatregelen te nemen. Het geplande maatregelenpakket bleek al tot een belangrijke verbetering te leiden, terwijl uitbreiding ervan al snel zou leiden tot significante schade aan bestaande functies (landbouw en recreatievaart). Er is daarom zoveel mogelijk aangesloten bij de inrichtingsplannen die toen werden opgesteld en uitgevoerd op basis van de voorliggende gebiedsvisies.

Inmiddels is het natuurbeleid herzien en is een flinke stap terug gedaan in de nog te realiseren ecologische verbindingzones en nog te verwerven gronden voor natuurdoelen. Er is grote vertraging opgetreden bij de uitvoering van een deel van de inrichtingsprojecten, maar momenteel wordt een aantal projecten weer opgepakt en is in uitvoering. Het is gebleken dat de inrichtingsprojecten niet altijd volgens de oorspronkelijke visie konden worden uitgevoerd. Hierdoor

¹ In 2005 is in het kader van het project ROM Zuidoost-Fryslân (ROM staat voor Ruimtelijke Ontwikkeling en Milieu) een gebiedsvisie voor het Koningsdiep vastgesteld waarin als belangrijkste doelstelling het herstel van het natuurlijk beekdal van het Koningsdiep is geformuleerd.

Het Raamplan Koningsdiep en de Eerste uitvoeringsmodule zijn in 2007 door het college van Gedeputeerde Staten vastgesteld. Het Raamplan geeft een overzicht van maatregelen die de landinrichtingscommissie Koningsdiep gaat uitvoeren. De grootste opgave voor de landinrichtingscommissie is de realisatie van 500 hectare EHS (Ecologische Hoofdstructuur). Deze nieuw te realiseren natuurgebieden liggen grotendeels langs de beek Koningsdiep.

was het nodig om voor de KRW aanvullende inrichtingsprojecten te formuleren voor het deel van het Koningsdiep rond de A7 en voor de Middenloop en Bovenlopen van de Tjonger. De uitvoeringsplannen voor deze aanvullende projecten zijn inmiddels in voorbereiding. Het benutten van Rijksynergiebijdragen kan met deze projecten worden veiliggesteld.

Daarnaast zijn al veel inrichtingsprojecten uitgevoerd in het deel van de Linde ten zuiden van Wolvega en langs de benedenloop van de Tjonger.

Als compensatie voor het niet tijdig realiseren van alle kilometers hermeandering en natuurvriendelijke oevers in de beekdalen zal eind 2015 meer dan 150 hectaren extra innundatiezones in de beekdalen zijn gerealiseerd. Het argument hier is dat de effectiviteit van dit maatregel vergelijkbaar is met de niet tijdig gerealiseerde kilometers hermeandering en natuurvriendelijke oevers.

Friese boezem

In de boezem was en is het realiseren van ondiepe en luwe, met riet en waterplanten begroeibare zones de belangrijkste KRW-maatregel. Hiervoor is in 2009 aangesloten bij de al geplande maatregel om tot 2030 de boezemerging uit te breiden met 1400 ha. Voor 2015 is de realisatie van 700 ha boezemerging als tussendoel gekozen. Deze doelen zijn in 2009 in zijn geheel als KRW opgave overgenomen. Eind 2013 was deze opgave al ruim gerealiseerd (meer dan 100 ha extra).

Met de partijen die deelnemen in de Visstandbeheercommissie (VBC) Friesland en een aantal experts is in 2009 overeengekomen dat er in de periode 2010-2015 een pilot visstandbeheer in een geschikt meer zou worden uitgevoerd. In 2011 zijn samen met Sportvisserij Nederland en Sportvisserij Fryslân criteria en randvoorwaarden opgesteld voor de uitvoering van een dergelijke pilot. Het is nog niet gelukt een (boezem)meer te vinden waarin de belasting met fosfaat zodanig is dat een pilot visstandbeheer met een redelijke kans op succes kan worden uitgevoerd.

Het onderzoek en de modellering worden voortgezet. Zodra de randvoorwaarden dit toestaan zal de pilot visstandbeheer worden uitgevoerd. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat dit in de planperiode 2016-2021 zal plaatsvinden. Op dit moment zijn er geen alternatieve maatregelen voorhanden die het probleem van de hoge brasemstand in de boezem kunnen oplossen.

Laagveenplassen

De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen in de laagveenplassen (o.a. De Deelen, Rottige Meenthe - Brandemeer, Alde Feanen) genomen, zoals:

- Baggeren van de voedselrijke sliblaag;
- Aanleggen van bufferzones om wegzijging van water tegen te gaan;
- Voorzuivering van inlaatwater via een helofytenfilter of een lange aanvoeroute;
- Een natuurlijker peilbeheer.

Het succes van de maatregelen is wisselend en hangt af van de lokale situatie. Ecologisch herstel treedt in een aantal gevallen wel op, maar gaat geleidelijk. Een aantal pilots en onderzoeken is nog niet afgerond. De periode tot 2021 wordt benut om na te gaan welke kwaliteitsverbetering nog optreedt en welke aanvullende kosteneffectieve maatregelen nog kunnen worden ingezet na 2021.

Meren in poldergebieden

In de Kleine Wielen is in de lopende planperiode meer dan 5 ha ruimte voor waterriet en andere waterplanten ingericht. In het Nanneveld zijn vóór de eerste planperiode al de nodige maatregelen

getroffen; voor de huidige planperiode waren geen maatregelen voorzien. Fasering van het halen van een aantal KRW-doelen is nodig in verband met nalevering van nutriënten vanuit de waterbodem en de traagheid waarmee het ecologisch herstel optreedt.

Kanalen en vaarten in polders en vrij afstromende gebieden

Natuurvriendelijk inrichting in combinatie met extensivering van het onderhoud

Voor de eerste planperiode (2010-2015) stond in kanalen en vaarten buiten de boezem het aanleggen van natuurvriendelijke oevers in combinatie met waterberging gepland. Hierover zijn in de KRW-gebiedsprocessen afspraken gemaakt. De realisatie verloopt echter langzaam vanwege de weerstand van grondeigenaren om hiervoor een deel van hun land af te staan. Nader onderzoek (inventarisatie van water- en oeverplanten in het grootste deel van de KRW-polderwateren) heeft bovendien uitgewezen dat naast de hoge nutriëntengehalten het intensieve onderhoud een goede ecologische toestand in de weg staat.

Vanuit het Beheer en Onderhoudsplan (BOP) is het streven al gericht op het zoveel mogelijk bereiken van het "ecologische basisniveau" van onderhoud. Voor de KRW-hoofdwatgangen wordt dit doel nu aangescherpt.

Waterberging in deelsystemen in relatie tot ecologische waterkwaliteit

Voor waterberging is, net als in de Friese boezem, in 2009 aangesloten bij het toen bestaande kwantiteitsbeleid en zijn geen extra hectares opgevoerd als aanvullende KRW-maatregel. Het is de bedoeling om vóór 2030 de waterberging in deelsystemen met 1650 ha uit te breiden. In 2009 is voorgesteld om daarvan 600 ha te realiseren in de periode 2010-2015. Circa 110 ha van deze 600 ha kan niet tijdig worden gerealiseerd. De vertraging in de uitbreiding van waterberging in de deelsystemen, wordt onder meer veroorzaakt door de vrijwilligheid bij het verwerven van de benodigde grond. Het voorstel van het Wetterskip is om de resterende opgave voor de planperiode 2009-2015 en daarna te laten vervallen en te vervangen/compenseren door het overschot aan boezembergingshectares. Het argument hierbij is dat eind 2015 circa 150 ha extra boezemberging zal zijn gerealiseerd. Dat is meer dan voldoende compensatie voor de niet gerealiseerd hectares berging in de deelsystemen. Het effect van extra boezemberging op het bereiken van de KRW-doelen voor het merendeel van de waterlichamen is groter dan het effect van de niet-gerealiseerde hectares berging in deelsystemen. De overblijvende restopgave van 1160 ha aan waterberging wordt voorgesteld om niet meer als KRW-maatregelen op te nemen. Argument hiervoor is dat alleen maatregelen die niet alleen tot meer berging leiden maar ook effectief zijn voor de ecologische waterkwaliteit als KRW-maatregelen worden meegenomen.

Vispassages

Het beter passeerbaar maken van kunstwerken (vooral gemalen, sluizen en stuwen) voor vis is ook voor de KRW een belangrijke maatregel. In totaal zijn er nu 137 prioritaire knelpunten benoemd. De opgave voor de huidige planperiode was om 43 knelpunten opgelost te hebben, waarschijnlijk zullen dit er eind 2015 circa 70 zijn. De opgave voor de huidige planperiode wordt daarmee ruim gehaald.

Voor de lange termijn is het doel dat alle gemalen visvriendelijk zijn en passeerbaar van polder naar boezem. Sinds 2009 worden bij de bouw van nieuwe en renovatie van bestaande kunstwerken deze zoveel mogelijk visvriendelijk (geen schade aan vis) en vispasseerbaar gemaakt van polder naar boezem. Als de extra kosten meer bedragen dan €50.000 per pomp dan wordt het gemaal niet aangepast maar wordt nagegaan of het zinvol is om in plaats daarvan een (tweezijdige) vispassage in de buurt van het gemaal te maken.

Aparte vismigratievoorzieningen voor migratie van boezem naar polder worden aangebracht als de polder groter dan 500-1000 ha is en als uit monitoring blijkt dat er onvoldoende mogelijkheden voor meerdere vissoorten zijn om via gewone inlaten de polder in te komen. Randvoorwaarde hierbij is dat er ook geen andere obstakels, zoals stuwen, in de polder aanwezig zijn die vrije migratie in de polder zelf onmogelijk maken.

Daarnaast zijn veel kleine visvriendelijke gemalen gebouwd ter vervanging van oude gemalen. Deze zijn veelal niet als KRW-knelpunt opgevoerd.

Voor de beekdal de Linde en het Noordwoldervaart worden de vispassages, door vertraging in de uitvoering van landinrichtingsprojecten, gefaseerd naar de planperiode 2016-2021.

Maatregelen rwzi's

Met het investeringsprogramma voor de rwzi's wordt sinds circa 2005 een verwijderingsrendement van 85% voor nutriënten gerealiseerd. Waar het oppervlaktewater niet aan de kwaliteitsnormen voldoet en het oppervlaktewater voor meer dan 10% uit effluent bestaat, wordt op de zuiveringen een aantal (beheer)maatregelen doorgevoerd om de emissie nog verder terug te dringen. Dit is opgenomen in het Integraal Zuiveringsplan (IZP) van Wetterskip Fryslân (2013).

4.2.2 Grondwaterlichamen

Voor de periode 2009-2015 zijn in de grondwaterlichamen in Fryslân een aantal maatregelen voorgesteld, waaronder anti-verdrogingsmaatregelen in een aantal Natura 2000-gebieden (Alde Feanen, Bakkeveense Duinen / Koningsdiep, Drents-Friese Wold, Fochteloërveen en de Duinen van Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling en Vlieland)

Daarnaast is in drie van de vier grondwaterlichamen (Zand Rijn-Noord, Deklaag Rijn-Noord en Wadden Rijn-Noord) als maatregel opgenomen dat er een risicoanalyse van puntbronnen in grondwaterbeschermingsgebieden en een herprioritering van bodemsanering plaats moet vinden in het kader van de gebiedsdossiers voor drinkwaterwinning.

Anti-verdrogingsmaatregelen

Tijdens de huidige planperiode KRW heeft vanaf 2009 tot en met 2014 verdrogingsbestrijding plaatsgevonden over een oppervlakte van circa 1.400 ha. De totale opgave van de Natura 2000-gebieden met een KRW-grondwateropgave is ruim 3.800 hectare. Als gevolg van rijksbezuinigingen en onduidelijkheden met betrekking tot het natuurbeleid van het rijk is de uitvoering in de periode 2011 - 2012 vrijwel stil komen te liggen. Hierdoor is vertraging ontstaan in de planning. Desondanks is in Fryslân de uitvoering van zes verdrogingsbestrijdingsprojecten op schema of afgerond. Twee projecten zijn echter vertraagd en vervolgens gestopt:

- Het verdrogingsproject Ameland maakte deel uit van gebiedsontwikkeling/ landinrichtingsproject Ameland. De gebiedsontwikkeling bleek op onvoldoende draagvlak bij de omgeving te kunnen rekenen en werd vervolgens beëindigd. Het probleem van de verdroging van de natuur is vervolgens opgepakt bij de opstelling van het Natura 2000-beheerplan voor het Waddengebied, deel Ameland.
- In de Bakkeveense Duinen bleek na nader onderzoek in het kader van de opstelling van het Natura 2000-beheerplan Koningsdiep geen grondwaterafhankelijke natuur aanwezig te zijn. Daarmee is de reden weggevallen om in dit gebied verdrogingsbestrijdingsmaatregelen uit te voeren. Wel is bij het opstellen van het Natura 2000-beheerplan Koningsdiep en PAS gebleken

dat elders in het Koningsdiepgebied sprake is van verdroging van grondwater-afhankelijke natuur.

De maatregelen in het Fochteloërveen, Alde Feanen, Schiermonnikoog, Terschelling en Vlieland zijn in de afgelopen planperiode succesvol geweest en het grootste deel van de geplande maatregelen is inmiddels uitgevoerd. Voor veel andere natuurgebieden geldt echter nog steeds dat maatregelen nodig zijn om de verdroging tegen te gaan.

In het kader van het KRW gebiedsproces zijn door Wetterskip Fryslân de mogelijkheden van vasthouden van grondwater onderzocht. Daaruit is gebleken dat hiervoor met name in Zuidoost Fryslân (onderdeel grondwaterlichaam Zand-Rijn-Noord) kansrijke gebieden liggen.

Gebiedsdossiers grondwaterbescherming

In Fryslân is fase 1 van de gebiedsdossiers voor alle drinkwaterwinningen (12 in totaal) afgerond. In hun vergadering van 21 mei 2013 hebben Gedeputeerde Staten kennis genomen van de feitedocumenten van deze 12 gebiedsdossiers en besloten dat deze gebiedsdossiers als uitgangspunt dienen voor het opstellen van de uitvoeringsprogramma's. Begin 2015 hebben Gedeputeerde Staten de uitvoeringsprogramma's vastgesteld.

4.3 Planherziening

Als voorbereiding op de nieuwe planperiode is de huidige toestand van grond- en oppervlaktewater in beeld gebracht en vergeleken met de toestand aan het begin van de lopende planperiode. Onder andere op basis hiervan is het maatregelenpakket voor de komende periode bepaald. Daarnaast hebben recente ontwikkelingen ten aanzien van beschermde gebieden (Zwemwater, Drinkwater, Natura 2000/PAS) hun uitwerking op het maatregelenpakket voor de komende planperiode.

Vanaf de start van de eerste planperiode (en ook al daarvoor) vindt periodieke monitoring van de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater plaats. De effecten van de genomen maatregelen zijn in sommige gevallen direct zichtbaar doordat de maatregelen snel doorwerken (bijvoorbeeld optimaliseren van een rioolwaterzuiveringsinstallatie of het opheffen van een overstortingsituatie). Voor andere maatregelen geldt dat het langer duurt voordat de daadwerkelijke effecten zichtbaar zijn, bijvoorbeeld doordat het systeem traag reageert (grondwatermaatregelen) of doordat het na een ingreep geruime tijd duurt voordat zich een nieuwe natuurlijke situatie heeft ingesteld. Voor ecologische parameters wordt niet elk jaar gemonitord, maar eens per drie jaar (of voor vis eens per zes jaar), zodat het voor deze parameters langere tijd kost om een betrouwbaar inzicht in de ontwikkelingen te verkrijgen.

De huidige toestand van de oppervlakte- en grondwaterlichamen is vastgelegd in de factsheets. Hieronder worden de belangrijkste conclusies over de huidige toestand samengevat.

Voor de huidige toestand van oppervlaktewaterlichamen geldt het volgende:

- De oppervlaktewaterlichamen voldoen voor de ecologische parameters (vis, macrofauna, macrofyten en algen) voor het merendeel nog niet aan de doelen. De meeste waterlichamen scoren ontoereikend of matig op een deel van de ecologische maatlaten;
- De nutriëntengehalten laten sinds 2000 een sterke afname zien als gevolg van het landelijke mestbeleid en de optimalisaties van de rwzi's. De laatste jaren treedt er echter een stagnatie op in de dalende trend. In sommige waterlichamen zijn de belastingen met nutriënten nog te hoog (terwijl de concentraties voldoen). Er zijn regionale verschillen tussen het doelbereik voor

nutriënten. Met name in de kustzones worden nog te hoge nutriëntengehalten gevonden, maar de meeste waterlichamen voldoen al aan de ecologische doelen. Lokaal is sprake van overschrijdingen voor fosfaat en stikstof. Om een verdere daling van stikstof- en fosfaatgehalten te realiseren zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk om emissies van nutriënten verder terug te dringen;

- Voor wat betreft de chemische doelstellingen is de situatie in het algemeen gunstiger. Een groot aantal oppervlaktewaterlichamen voldoet aan de chemische doelstellingen. In het beheergebied van Wetterskip Fryslân voldoen twee oppervlaktewaterlichamen niet aan de goede chemische toestand (prioritaire stoffen). Het gaat in beide waterlichamen om overschrijdingen van PAK (Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen). Twaalf waterlichamen voldoen niet aan de normen voor ammoniak (specifiek verontreinigende stoffen).

Over de huidige toestand van de grondwaterlichamen kan het volgende worden gezegd:

- Alle grondwaterlichamen in Fryslân verkeren in een goede toestand;
- Op geen enkele locatie wordt de KRW kwaliteitsnorm overschreden;
- Wel zijn op diverse locaties in het KRW kwaliteitsmeetnet bestrijdingsmiddelen in het grondwater aangetroffen. Op die plaatsen waar in 2012 bestrijdingsmiddelen werden aangetroffen heeft in 2013 opnieuw onderzoek plaatsgevonden. Op vier locaties zijn wederom bestrijdingsmiddelen aangetroffen en deze worden nader onderzocht;
- Een evaluatie van de meetgegevens van de zogenaamde "zoutwachters" heeft aangetoond dat de verzilting van grondwaterlichaam *Zand Rijn Noord* in de huidige planperiode niet is toegenomen;
- De regionale/lokale toetsen gericht op grondwaterafhankelijke natuur laten zien dat er enkele situaties zijn waarin de toestand op de betreffende locatie onvoldoende is. De toestand van de grondwatercondities voor verschillende Natura 2000-gebieden in de provincie Fryslân is ontoereikend (lees: verdroging natuurgebieden). De hydrologische situatie is echter sinds 2000 niet verslechterd en in diverse Natura 2000-gebieden zelfs verbeterd. Om de toestand ter plaatse te verbeteren zijn regionale/lokale maatregelen nodig. Deze maatregelen behoeven dus niet in het gehele grondwaterlichaam te worden uitgevoerd.

4.4 Maatregelenpakket 2016-2021

De maatregelen voor de periode 2016-2021 zijn per waterlichaam beschreven in de factsheets. In deze paragraaf worden de belangrijkste zaken op een rij gezet. Hierbij wordt apart ingegaan op de maatregelen die genomen worden in Natura 2000-gebieden.

De opgaven voor oppervlaktewaterlichamen voor de periode 2016-2021 zijn door Wetterskip Fryslân per waterlichaam uitgewerkt. De insteek hierbij is om de benodigde inrichtingsmaatregelen zoveel mogelijk te koppelen aan Oever- en Kadherstelprojecten, Natura 2000- en EHS-projecten en het Friese Meren-project.

De maatregelen voor grondwaterlichamen zijn per waterlichaam uitgewerkt. Hierbij is ervoor gekozen om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de maatregelen die zijn geformuleerd in het kader van Natura 2000 (verdrogingsbestrijding) en Drinkwater.

4.4.1 Maatregelen in Natura 2000-gebieden

Alle Natura 2000-gebieden in Fryslân liggen in een KRW-stroomgebied en maken onderdeel uit van een oppervlakte- en/of een grondwaterlichaam. Bij het aanwijzen van oppervlaktewaterlichamen en

het opstellen van de KRW-maatregelen in 2009 is rekening gehouden met de Natura-2000 gebieden. Zo zijn de Natura-2000 gebieden Fluessen, het Sneekermeergebied, de Alde Feanen en de Grutte Wielen als een apart waterlichaam begreemd. De laagveenplassen Alde Feanen, De Deelen en Rottige Meenthe en Brandemeer vormen tezamen één waterlichaam, omdat deze gebieden allemaal zijn aangewezen als natuurgebied met vergelijkbare doelstellingen.

Afstemming over de maatregelen per Natura 2000-gebied vindt plaats in de Natura 2000-beheerplanprocessen. Daarin worden afspraken gemaakt over (water)maatregelen, verantwoordelijkheden en (co)financiering. Het Natura 2000-proces loopt nog. Voor Fryslân is alleen het beheerplan voor het Merengebied in ontwerp en voor de Grutte Wielen definitief vastgesteld. Bestuurlijk commitment voor de overige beheerplannen wordt uiterlijk voorjaar 2015 verwacht.

Parallel aan het Natura 2000-beheerplanspoor is door het Rijk de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) ingesteld. Een belangrijk onderdeel van de PAS is het hydrologisch herstel rond Natura 2000-gebieden. Het hydrologisch herstel zal worden uitgevoerd met watermaatregelen die in het kader van realisatie van Natura 2000-doelen genomen moeten worden.

Ten aanzien van de Natura 2000- en PAS-maatregelen was in Rijn Noord afgesproken dat deze worden overgenomen in het KRW maatregelenpakket als er bestuurlijke consensus over de maatregelen bestaat. Vanaf 1 juli 2015 is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) van kracht. Dat betekent dat de genoemde maatregelen voor de betreffende Natura 2000 gebieden nu zijn opgenomen in de Factsheets voor KRW grondwater. Dit in aanvulling op de reeds opgenomen maatregelen voor de Natura 2000 gebieden: Merengebied en Grutte Wielen.

4.4.2 Oppervlaktewaterlichamen

Beken

Met de beekherstelprojecten voor het Koningsdiep en Linde wordt invulling gegeven aan zowel de KRW opgave voor oppervlaktewater (hermeandering) als grondwater (verdrogingsbestrijding).

Tevens wordt de capaciteit waterberging vergroot middels het inrichten van inundatiezones langs de beken.

Ontkoppeling VBA en KRW opgaven

Door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers bij zowel de Friese boezem (langs vaarten, kanalen en meren) als in de deelwatersystemen (poldersloten en -vaarten) wordt eveneens de bergingscapaciteit van het oppervlaktewater vergroot.

Het realiseren van ondiepe en luwe, met riet en waterplanten begroeibare zones is de belangrijkste KRW-maatregel. Hiervoor is in 2009 aangesloten bij de kwantiteitsmaatregel om tot 2030 de berging in de polders (deelsystemen) uit te breiden met 1450 ha. In tegenstelling tot de vorige KRW planperiode gaat Wetterskip Fryslân voor de nieuwe KRW planperiode voor de deelsystemen niet meer uit van een koppeling tussen de opgave voor Vasthouden, Bergen, Afvoeren (waterkwantiteit) en de oppervlaktewateropgaven voor de Kaderrichtlijn Water (waterkwaliteit). Uiteraard draagt de aanleg van natuurvriendelijke oevers bij aan vergroting van capaciteit oppervlaktewaterberging, maar is dit vanuit de KRW voor het waterschap geen doel op zich. Het waterschap kiest er in plaats daarvan voor om alleen maatregelen op te voeren die, als KRW-maatregelen, direct bijdragen aan het verbeteren van de ecologische toestand. Daarnaast wordt ingezet op de aanleg van

maalkommen bij minstens zes gemalen. Dit is goed zowel voor verbetering van de ecologische waterkwaliteit in de polder als voor het verlagen van de nutriëntenbelasting op de boezem. Deze KRW-maatregelen, inclusief die buiten de KRW-waterlichamen zelf, leveren ook een bijdrage aan het realiseren van meer waterberging in deelsystemen. Maatregelen die alleen de berging ten goede komen, blijven als kwantiteitsmaatregel mogelijk, maar zijn geen onderdeel meer van het KRW-maatregelpakket.

Nieuwe inzichten voor de verbetering van de ecologische toestand in de kanalen en vaarten in deelsystemen hebben de afgelopen jaar(2014) geleid tot een aantal aanpassingen in het maatregelenpakket. Het gaat over meer inrichtingsmogelijkheden in de vaarten zonder recreatievaart en het aanpassen (extensiever beheer) van het onderhoudsregiem in plaats van verbreding

Natuurvriendelijke oevers in boezemkanalen

De oorspronkelijke ambitie om 50% van de oeverlengte in boezemkanalen natuurvriendelijk in te richten met een breedte van 0.5 meter is door het Wetterskip Fryslân losgelaten omdat dit praktisch moeilijk uitvoerbaar bleek te zijn. Bovendien zette het waterschap achteraf vraagtekens bij het ecologisch rendement van deze maatregel (smalle oevers). Om de beschikbare financiën effectief in te zetten, heeft het waterschap er voor gekozen om in principe alleen nog boezemkanalen natuurvriendelijk in te richten die benoemd zijn als KRW-waterlichaam en de ambitie in ecologisch in potentie minder waardevolle kanalen te verlagen. Daarbij wordt binnen de komende planperiode ingezet op het inrichten van brede oevers (breedte 3-5 meter), maar dan over een kleinere lengte. Het aantal hectares natuurvriendelijke oevers (KRW opgave) blijft daarmee nagenoeg gelijk. Het ecologisch rendement is naar verwachting echter hoger. Bovendien is deze maatregel uit praktisch oogpunt beter uitvoerbaar.

Naar verhouding de meeste natuurvriendelijke oevers worden aangelegd in ecologisch belangrijke boezemkanalen. Hierbij wordt, conform de oorspronkelijke ambitie, gestreefd naar het natuurvriendelijk inrichten van 50% van de tweezijdige oeverlengte (bij voorkeur één zijde in zijn geheel). In regionale boezemkanalen zonder scheepvaart streeft het Wetterskip naar 30% natuurvriendelijke inrichting. In de overige KRW-boezemkanalen waar door scheepvaart de ecologische potenties lager zijn, is het streven om minimaal 10% van de oever natuurvriendelijk in te richten. Randvoorwaarde hierbij is dat deze inrichtingspercentages ook daadwerkelijk nodig blijken te zijn om de vegetatiebedekkingsdoelstellingen qua inrichting realiseerbaar te maken. Het kan namelijk ook zo zijn dat er al voldoende watervegetatie of groeimogelijkheden in bepaalde kanalen aanwezig is. In dat geval hoeft een minder hoog percentage van de oevers natuurvriendelijk te worden ingericht. Dit wordt nagegaan door een vegetatie-inventarisatie uit te voeren vóórdat een herinrichtingsproject wordt uitgevoerd.

4.4.3 Grondwaterlichamen

Uitvoeringsprogramma's drinkwaterwinningen

In de eerste planperiode zijn in het kader van de Gebiedsdossiers drinkwaterwinningen zogenaamde Feitendocumenten opgesteld die inzicht geven in de bedreigingen van de waterkwaliteit (Fase 1). Per waterwinning is inmiddels een uitvoeringsprogramma opgesteld en vastgesteld. Daarin zijn de te nemen maatregelen en de financiering ervan beschreven (Fase 2). De voorgestelde maatregelen zijn gericht op het beperken van de risico's van verontreiniging. Net als voor de Natura 2000/PAS

maatregelen geldt ook voor deze maatregelen dat ze pas worden overgenomen in het KRW maatregelenpakket als er bestuurlijke consensus over de maatregelen bestaat.

Voor de drinkwaterwinningen in Fryslân worden een aantal mogelijke maatregelen voorgesteld; het pakket aan maatregelen is niet voor alle drinkwaterwinningen gelijk. Welke maatregelen waar worden voorgesteld wordt momenteel nader uitgewerkt in de uitvoeringsprogramma's.

Maatregelen waar het om gaat, zijn:

1. Aanpak puntbronnen
2. Aanpak risico's riolering
3. Volgen van de kwaliteit van het oppervlaktewater
4. Gemeentelijk gewasbeschermingsbeleid
5. Structurele aandacht grondwaterbelang
6. Bewustwording en voorlichting
7. Evaluatie doorwerking Provinciale Milieuverordening
8. Evaluatie zoneringen
9. Onderzoek risico's wateraanvoerplannen
10. Onderzoek risico's provinciale wegen
11. Monitoring grondwaterkwaliteit
12. Actualisatie gebiedsdossiers

Aanpassing grondwaterkwaliteitsmeetnet

Om statistisch verantwoorde uitkomsten te verkrijgen dient elk grondwaterlichaam minimaal 20 waterkwaliteitsmeetpunten te bevatten. Het meetnet dat in 2006 is gebruikt voor de KRW-bemonstering voldeed niet aan deze voorwaarde. Daarom is gezocht naar uitbreiding binnen de bestaande grondwatermeetnetten. Deze zijn gevonden. Bekeken moet nog worden of deze meetpunten voldoen aan de eisen die aan grondwaterkwaliteitsmeetpunten worden gesteld. Een inventarisatie zal plaatsvinden en mogelijk dient het meetnet te worden aangepast en/of vernieuwd. Na een inventarisatie kan een raming van de kosten worden gemaakt.

Verdrogingsbestrijding/Natura 2000

Voor de meeste gebieden, waarvoor in 2009 anti-verdrogingsmaatregelen zijn opgenomen in het KRW maatregelenpakket, geldt nog steeds dat er anti-verdrogingsmaatregelen nodig zijn. De maatregelen in het Fochteloërveen, Alde Feanen, Schiermonnikoog, Terschelling en Vlieland zijn in de afgelopen planperiode succesvol geweest en het grootste deel van de geplande maatregelen is inmiddels uitgevoerd.

Voor het Fochteloërveen zijn voor de planperiode 2016-2021 alleen nog maatregelen in het Drentse deel van het gebied voorzien; de maatregelen in het Friese deel zijn reeds uitgevoerd.

In de Bakkeveense Duinen bleek na nader onderzoek in het kader van de opstelling van het Natura 2000-beheerplan Koningsdiep geen grondwaterafhankelijke natuur aanwezig te zijn. Daarmee is de reden weggevallen om in dit gebied verdrogingsbestrijdingsmaatregelen uit te voeren en wordt deze maatregel niet meer als zodanig opgevoerd voor de komende planperiode. Wel is bij het opstellen van het Natura 2000-beheerplan Koningsdiep en PAS gebleken dat elders in het Koningsdiepgebied sprake is van verdroging van grondwaterafhankelijke natuur. Hiervoor zijn in het concept-beheerplan maatregelen opgenomen. Zodra het beheerplan wordt vastgesteld, worden deze maatregelen opgenomen in het KRW maatregelenpakket voor de komende planperiode.

Aan het rijtje van gebieden waar anti-verdrogingsmaatregelen worden genomen zijn, naast Wijnjeterperschar en Van Oordt's Mersken als onderdeel van het Koningsdiep, de Grutte Wielen en

het Sneekermeergebied toegevoegd. Voor de Grutte Wielen zijn deze maatregelen inmiddels gespecificeerd in het vastgestelde Natura 2000-beheerplan en voor het Sneekermeergebied in het in ontwerp vastgesteld Natura 2000-beheerplan.

Fasering

De regionale/lokale toetsen (zie paragraaf 4.3) laten zien dat er enkele situaties in Fryslân zijn waarin de toestand op de betreffende locatie onvoldoende is. In dergelijke situaties moet - volgens de systematiek van de factsheets - ook een prognose voor de toestand in 2021 worden opgegeven. Wanneer deze verwachte toestand niet gelijk is aan "goed" en wanneer dus een "ontoereikende toestand" wordt verwacht, kan een beroep worden gedaan op artikel 4.4. KRW (fasering) van de uitzonderingsbepalingen. In dergelijke situaties moet informatie worden gegeven waarom het bereiken van het doel voor dit waterlichaam wordt uitgesteld tot 2021 of 2027.

In het grondwaterlichaam Zand Rijn-Noord is in vier Natura 2000-gebieden (Fochtelooverveen, Drents Friese Wold, Wijnjeterperschar en Alde Feanen) sprake van een te lage grondwaterstand en lokaal te weinig kwel. Een deel van de noodzakelijke maatregelen kan alleen gerealiseerd worden als gronden zijn verworven. Het beleid is dat verwerven alleen op vrijwillige basis plaatsvindt. Mocht verwerven niet lukken binnen de planperiode dan worden deze maatregelen uitgesteld.

Ditzelfde geldt voor vier Natura 2000-gebieden in het grondwaterlichaam Wadden Rijn-Noord (Duinen Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog) en in één Natura 2000-gebied in het grondwaterlichaam Deklaag Rijn-Noord (Rottige Meenthe & Brandemeer). In al deze gebieden is in de huidige situatie sprake van een te lage grondwaterstand.

In het grondwaterlichaam Zout Rijn-Noord komt in het grondwater van nature hogere chloride-, fosfaat- en ammoniumgehalten voor (natuurlijke omstandigheden). Hoe dichterbij de kust hoe hoger de gehalten. De verwachting is dat de verhoogde gehalten in het oppervlaktewater hierdoor worden veroorzaakt. Als gevolg van deze natuurlijke omstandigheden is de prognose dat de toestand van de oppervlaktewaterlichamen (Fries kleigebied – zwak brakke polderkanalen, Maren-DG Reitdiep) in 2021 niet "goed" zal zijn.

5 Financiering van de maatregelenpakketten 2016-2021

De provincies, waterschappen, rijk en drinkwaterbedrijven (in RBO-Rijn Noord en Nedereems) spreken met de vaststelling van de noordelijke Afstemmingsnota uit dat naar hun beoordeling en met de huidige financieringsbronnen de voorgestelde maatregelpakketten voor eind 2021 uitgevoerd kunnen worden. Veelal is er sprake van een overlap met maatregelen voor de uitvoering van het natuurbeleid (EHS, Natura 2000/PAS). De dekking komt uit verschillende begrotingen en programma's. Het maatregelpakket voor oppervlaktewater en grondwater voor Fryslân wordt hieronder wat financiering betreft nader toegelicht.

De in november 2015 door het RBO vast te stellen Afstemmingsnota Schoon en gezond water Noord Nederland beschrijft in de hoofdstuk 8 de maatregelen voor de planperiode 2016-2021 en de financiering daarvan. Voor Fryslân gaat het om maatregelpakketten in drie tabellen; tabel 2,5 en 6. Deze tabellen worden hieronder toegelicht.

- *Tabel 2: KRW-maatregelen oppervlaktewater van Wetterskip Fryslân*

De totale kosten voor de KRW maatregelpakketten voor het oppervlaktewaterkwaliteit in de provincie Fryslân worden geraamd op € 37.010 miljoen voor de jaren 2016-2021.

Het Rijk draagt hier met €11.050 miljoen bij uit POP 3 budget zoals afgesproken in IPO verband.

De afspraken over de verdeelsleutel tussen de Provincie en het Wetterskip moeten nog worden vastgelegd in de "Samenwerkingsovereenkomst over POP3 water". Deze verdeelsleutel wordt eind 2015 aan het College voorgelegd.

Uitgangspunt daarbij is dat de uitvoeringskosten van projecten die SNN en RVO moet maken, in mindering gebracht op de provinciale KRW/POP3 bijdrage. Er wordt een voorstel gedaan om de provinciale bijdrage voor de uitvoeringskosten te verrekenen met de maatregelen in KRW-deelsystemen.

Inzet is om de totale provinciale bijdrage aan KRW maatregelpakketten over 2016-2020 op maximaal €9.725 miljoen. Zo 'n bijdrage kan worden gedekt uit Natuurpact, onderdeel Natura 2000 beheersplannen, provinciale Oevers en Kaden programma en KRW/POP3.

In *bijlage 3* aan deze nota is de raming van de kosten en de dekking van de KRW maatregelen opgenomen.

- *Tabel 5: KRW-maatregelen oppervlaktewater van Rijkswaterstaat*

Voorshands wordt er van uitgegaan dat de bekostiging van de maatregelen in de rijkswateren, voor rekening van het rijk komt. In Fryslân betreft dit de maatregelen in de KRW waterlichamen Waddenzee en IJsselmeer.

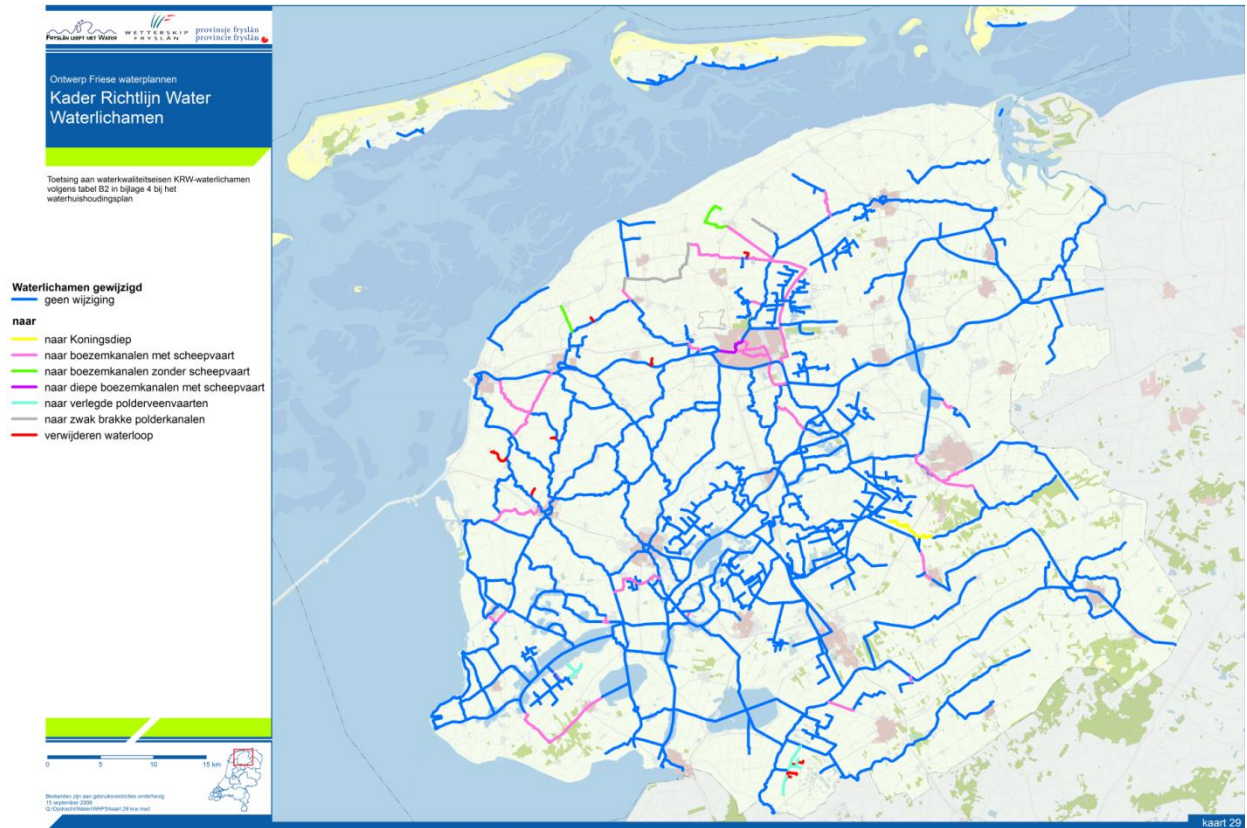
- *Tabel 6: KRW-maatregelen provincies Groningen, Drenthe en Fryslân*

Zoals toegelicht in paragraaf 4.4.1 worden Natura 2000- en PAS-maatregelen pas overgenomen in het KRW maatregelpakket als er bestuurlijke consensus over de maatregelen bestaat en die is er pas als de Natura 2000-beheersplannen zijn opgesteld en/of afspraken zijn gemaakt over de PAS maatregelen. Mede daardoor is er sprake van een voorlopige inschatting van de kosten. De financiering loopt via het programma Landelijke gebied.

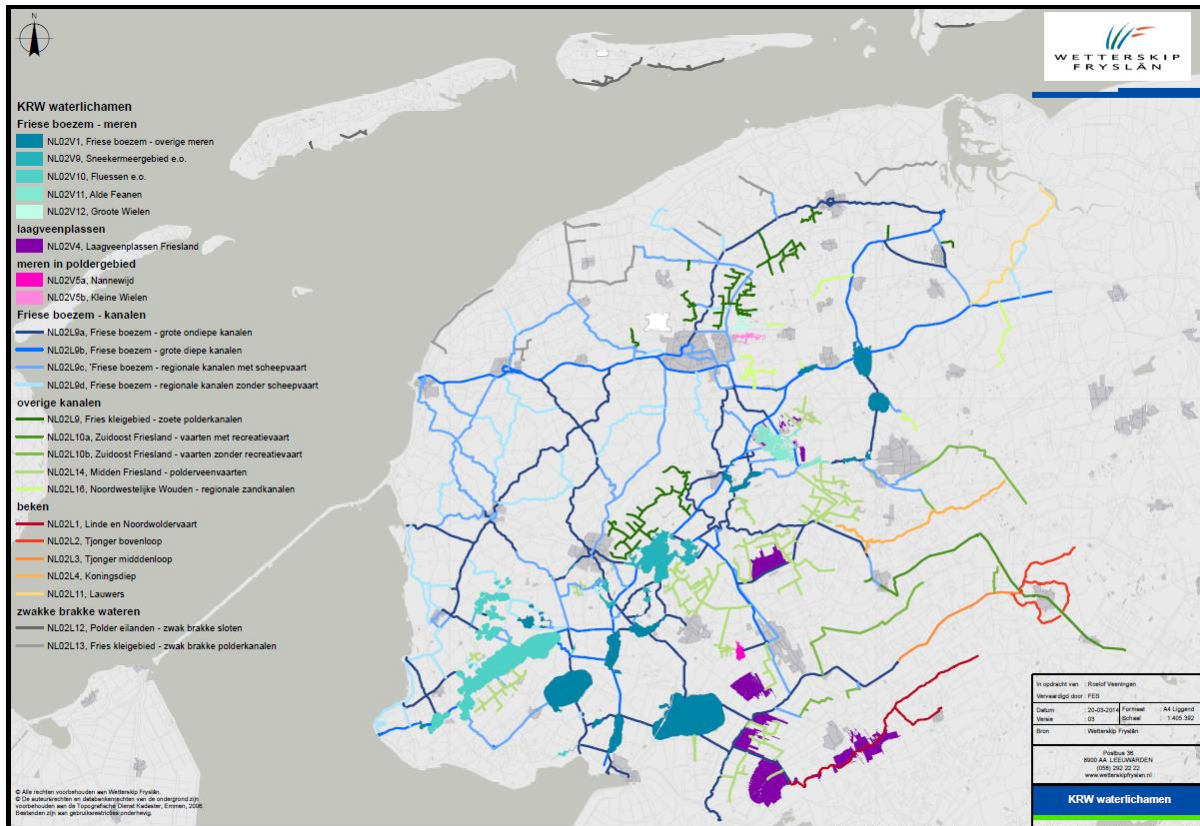
In de eerste planperiode zijn in het kader van de Gebiedsdossiers drinkwaterwinningen zogenaamde Feitendocumenten opgesteld die inzicht geven in de bedreigingen van de waterkwaliteit. Per waterwinning in de lopende planperiode uitvoeringsprogramma's opgesteld waarin de te nemen maatregelen en de financiering ervan worden beschreven. In de noordelijke afstemmingsnota is daarvoor een bedrag genoemd van € 400.000. Inmiddels wordt uitgegaan van € 325.000. Over de

verdeling van deze kosten wordt overlegd met Vitens. Onze inzet is een 50/50-verdeling over het gehele pakket van maatregelen. Voor de provincie zou dat € 162.500 betekenen, globaal verdeeld over 6 jaar (2016-2021). De provinciale bijdrage kan worden betaald uit de opbrengst van de grondwaterheffing.

Bijlage 1: Wijzigingen begrenzing waterlichamen

Bijlage 2: Waterlichamenkaart

Bijlage 3 : Raming kosten en dekking KRW maatregelen

Cluster	Maatregelen	Prestatie	Kosten	Dekking			Provinciale dekking uit		
				Totale kosten in 1.000,- euro	Waterschap	Provincie	POP3-bijdrage ¹	natuurpact	O&K
Friese boezem	Aanleg ondiepe zones meren	60 ha	3000	1500	1500	nvt	1500		
	Aanleg natuurvriendelijke oevers boezemkanalen	60 km	7800	4050	2250	1500		2250	
Beken	Beekdalherstel: herprofilering Lende en Alddijp	17 km	2400	1200	1200	nvt	1200		
Kanalen, vaarten, en hoofdwatergangen, in polders en vrij afstromende gebieden ⁵	Verbreden (herprofileren) KRW-hoofdwatergangen	60 km	3000	750	750	1500			750
	Verbreden (herprofileren) overige hoofdwatergangen	> 60 km	3000	750	750	1500			750
	Aanleg natuurvriendelijke oevers KRW-hoofdwatergangen ⁶	30 km	3000	750	750	1500			750
	Maalkommen & groene zuiveringen	> 6	3600	1350	750	1500			750
Overige	KRW-Vispassages	34 ⁷	1620	1620					
	Maatregelen erfafspoeling, duurzaam bodembeheer en overige nutriëntenbeperkende maatregelen (POP-3 programma)	1 pakket	7100	1775	1775	3550			1775
	Bijdrage WF aan N2000- en EHS-maatregelen boezemmeren, laagveenplassen en beken en onvoorziene kosten		2490	2490		nvt			
Totaal			37010	16235	9725	11050	2700	2225	4775